

รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7

ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ¹

MANAGEMENT MODEL OF MEDITATION CENTERS FOR LEARNING CENTERS IN THE DIGITAL AGE ACCORDING TO SAPPAYA 7 PRINCIPLES IN THE SANGHA ADMINISTRATION AREA OF THE NORTHEASTERN REGION

¹พระปลัดเกื้อกูล สุภนนโธ PhrapaladKuakool Suphanantho

²สิน งามประโคน Sin Ngamprakhon ³ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่ Yudthavee Kaewthongyai

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: Suphanantho@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรม 2) พัฒนา
รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 และ 3) ประเมินรูปแบบการบริหารจัดการ
ศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม
กลุ่มตัวอย่างจำนวน 364 รูป/คน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและการจัดสนทนากลุ่ม
เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และคู่มือการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย
ด้วยการวิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา
ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทั้ง 5 ด้าน คือ การบริหารจัดการอาคารสถานที่
การบริหารจัดการอำนวยการและสื่อสาร การบริหารจัดการองค์กร การบริหารจัดการควบคุมดูแลบริการ การ
บริหารจัดการงานบุคคล ตามลำดับ 2) รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7
ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ (1) หลักการ แนวคิด (2) วัตถุประสงค์ (3) เนื้อหา (4) บุคลากรด้วย
หลักสัปปายะ 7 (5) ผลลัพธ์ที่คาดหวัง และ 3) ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตาม
หลักสัปปายะ 7 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สรุปองค์ความรู้จากการวิจัยคือ “PS”

คำสำคัญ: รูปแบบ, การบริหารจัดการ, ศูนย์ปฏิบัติธรรม, หลักสัปปายะ, คณะสงฆ์

Abstract

This research article aimed to 1) study the management of meditation centers, 2) develop a management model of meditation centers based on the 7 Sappāya principles, and 3) evaluate the management model of meditation centers based on the 7 Sappāya principles. This research was a mixed-methods research. The quantitative research used a questionnaire with a sample of 364 monks/people. The qualitative research used interviewed with the target group and group discussions. The research instruments were questionnaires, interview forms, and group discussion manuals. The research data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The results of the research found that 1) the management of meditation centers in the northeastern Sangha administration area, overall and in each aspect, were at a high level in all 5 aspects: building management, administration and communication management, organization management, and service supervision management, human resources management, respectively. 2) Management model of meditation centers according to the principles of 7 Sappāya, consisting of 5 components: (1) principles, concepts (2) objectives, (3) content, (4) integration with the principles of 7 Sappāya, (5) expected results and 3) results of evaluation of the management model of meditation centers according to the principles of 7 Sappāya, overall was at a high level. The summary of knowledge from the research was "PS".

Keywords: Model, Management, Meditation Center, Sappāya Principles, Sangha

บทนำ

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญกับสังคมไทยมาช้านาน โดยเฉพาะวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวัดเป็นจำนวนมากทั้งวัดหลวง และวัดราษฎร์ กระจายอยู่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพราะวัดบางวัดมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญประกอบกับมีสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะหรือเป็นโบราณวัตถุ โบราณสถาน ตลอดจนเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกแก่การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เข้าไปเยือนจึงก่อให้เกิดธุรกิจเพื่อการบริการต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ของวัดหรือพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ที่จอดรถ ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านขายสินค้าของที่ระลึก ร้านขายดอกไม้ ธูปเทียน เป็นต้น จากการที่วัดได้เพิ่มพูนบทบาทมากขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีของทุกคนที่เข้าไปแล้วทั้งความรู้ ความสุขทางจิตใจและได้บำเพ็ญกุศลบำรุงวัดส่งเสริมพระสงฆ์ให้ประกอบกิจทางพระพุทธศาสนาที่ดี

นับได้ว่า วัดเป็นสถาบันหลักเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยตลอดมา ในสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นสังคมเมือง หรือสังคมชนบท ทุกหมู่บ้านต่างก็มีวัดเป็นศาสนสมบัติร่วมกันของคนในท้องถิ่น ประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน ก็มีความสัมพันธ์ผูกพันแนบแน่นกับวัด เพราะวัดเป็นเสมือนสถานที่ที่ให้ความอบอุ่นใจสบายใจ ให้ความรู้แก่ ชุมชน ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์กลางทั้งทางด้านสติปัญญาจิตใจของพุทธศาสนิกชน (Apapirom, A., 1978) ซึ่งมีการสื่อสารในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ สิ่งที่เป็นสาระข้อเท็จจริง ประกอบด้วยเหตุผลและความจริงใจ (Pintamul, P., 2017) สามารถนำไปสู่การพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการเรียนรู้ การพัฒนาการ

ท่องเที่ยว และการอนุรักษ์โบราณวัตถุ โบราณสถานอันเป็นสมบัติของชาติได้ และถ้าวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้มีการ ดำเนินการในลักษณะของการเสริมสร้างคุณค่าของแหล่งการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการและการส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และผู้ประกอบการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ รวมทั้งการเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดเข้าด้วยกัน ก็นั้นจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยวอาเซียนในการเปิดเสรี AEC การศึกษาเรียนรู้ของเยาวชน ผู้ที่สนใจ และนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมที่มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ในทางพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของชาติ (Phramaha Suthit Aphakaro, 2011)

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญคู่กับสังคมไทยมาช้านาน โดยเฉพาะวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวัดทั้งหมด 298 วัด (กระทรวงมหาดไทย, 2565) รวมทั้งวัดราษฎร์และวัดหลวงฝ่ายมหานิกาย ซึ่งเป็นผลสำรวจปี 2557 เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพราะวัดบางวัดมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญประกอบกับมีสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะหรือเป็นโบราณวัตถุ โบราณสถาน ตลอดจนเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกแก่การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เข้าไปเยือน จึงก่อให้เกิดธุรกิจเพื่อการบริการต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ของวัดหรือพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ที่จอดรถ ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านขายสินค้าของที่ระลึก ร้านขายดอกไม้ ธูปเทียน เป็นต้น จากการที่วัดได้เพิ่มพูนบทบาทมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาด้านต่างๆ ซึ่งหากจะพิจารณาโดยสังเขปก็สามารถแบ่งได้หลายประเด็น ปัญหาด้านกายภาพ ด้านภูมิทัศน์ การใช้ประโยชน์ที่ดินข้างเคียง ด้านสังคมและเศรษฐกิจของวัด คือ วัดบางวัดไม่มีการแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสไว้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในวัดอย่างไม่เหมาะสม เช่น สร้างสถานบริการแก่ผู้มาเยือนหรือเข้าไปใกล้ชิดเกินไปในเขตพุทธาวาส ทำลายความสง่างามของสิ่งก่อสร้างอันมีคุณค่าในเขตพุทธาวาสบ้างก็สร้างสถานบริการบุกรุกเข้าไปในเขตสังฆาวาสซึ่งเป็นส่วนที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ ก็ย่อมจะเป็นการรบกวนการปฏิบัติธรรมของสมณเพศ การมีสิ่งปลูกสร้างภายในบริเวณวัดมักจะมีได้วางผังแม่บทเต็มรูปแบบไว้ก่อนจะสร้างขึ้นต่างกาลต่างสมัยตามกำลังศรัทธาหรือทุนรอนที่ได้รับ ทำให้เกิดปัญหาการวางตำแหน่งอาคารย่อย หรือสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นภายหลังไปทำลายหรือ บดบังความสง่างามของอาคารหลัก คือ พระวิหาร พระอุโบสถ และพระเจดีย์ทำให้เป็นการทำลายคุณค่าทางศิลปะของโบราณวัตถุโบราณสถานของวัดที่มี อยู่เดิมโดยสิ้นเชิง (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, 2531) ซึ่งบางวัดเป็นแหล่งเรียนรู้สถานปฏิบัติธรรมที่ดีโดยเฉพาะในยุคดิจิทัลการค้นหาข้อมูลที่รวดเร็วและเหมาะสมตามหลักสัปปายะหลากหลายมิติเช่น การเดินทางสถานที่ที่เหมาะสม มีผู้นำปฏิบัติธรรมที่เก่งมีความรู้ความสามารถเป็นที่เจริญศรัทธา เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนาศูนย์ปฏิบัติธรรมที่สนองความต้องการประชาชนและส่งเสริมความมั่นคงทางจิตใจที่ตอบโจทย์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนโยบายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยโดยดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การศึกษาภาคสนาม (Field study) ด้วยการสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 ศึกษาจากเอกสาร ที่เกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับสภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.2 การวิจัยเชิงปริมาณ การศึกษาด้วยวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative approach) ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษา และประชาชน จำนวน 4,000 รูป/คนโดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ได้จำนวน 364 คน (Yamane, (1973) อ้างใน อีรวิทย์ เอกะกุล, 2543)ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถาม จากนั้นตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity)มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.5 ถึง 1.00 ทดลองใช้แบบสอบถามกับพระภิกษุ สามเณรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ชุด วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ผลจากการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นปรากฏว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.910 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.3 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 รูป/คน จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่มีตำแหน่งทางการปกครอง จำนวน 10 รูป และกลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญด้านแหล่งเรียนรู้ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยผลการวิเคราะห์ที่ได้จะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ได้แก่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหาร กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการปกครองคณะสงฆ์และ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านแหล่งเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย แนวคำถามหรือประเด็นที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ระยะที่ 3 เสนอรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้แบบสอบถาม มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ใช้การศึกษาด้วยวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative approach) โดยการนำข้อมูลจากการศึกษาในระยะที่ 2 มาประเมินรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีประชากรในการวิจัย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ 25 ท่าน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ โดยมีขั้นตอนประเมินรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 25 ท่าน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์สถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้าน ที่	สภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขต การปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1	การบริหารจัดการอาคาร สถานที่	4.48	0.92	มาก	1
2	การบริหารจัดการองค์กร	4.44	0.83	มาก	3
3	การบริหารจัดการงานบุคคล	4.40	0.83	มาก	5
4	การบริหารจัดการอำนวยการและสื่อสาร	4.45	0.79	มาก	2
5	การบริหารจัดการควบคุม ดูแล บริการ	4.44	0.78	มาก	4
	รวม	4.44	0.83	มาก	

จากตารางที่ 1 พระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการบริหารจัดการอาคาร สถานที่ ด้านการบริหารจัดการอำนวยการและสื่อสาร ด้านการบริหารจัดการองค์กร ด้านการบริหารจัดการควบคุม ดูแล บริการ และด้านการบริหารจัดการงานบุคคล ตามลำดับ ผู้วิจัย ได้นำผลดังกล่าวมาจัดลำดับสภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรียงลำดับสภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านที่น้อยที่สุด ได้แก่

1.1 ด้านการบริหารจัดการงานบุคคล เรียงลำดับสภาพข้อที่น้อยที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ 1) มีหน่วยบริการสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมให้ได้รับความสะดวกสบาย 2) มีการเตรียมความพร้อมบุคลากรทุกแผนก และข้อ 3) จัดเจ้าหน้าที่คอยช่วยประสานงานกับผู้ปฏิบัติธรรมให้ได้รับความสะดวก เมื่ออยู่ในสำนักปฏิบัติธรรม

1.2 ด้านการบริหารจัดการควบคุม ดูแล บริการ เรียงลำดับสภาพข้อที่น้อยที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ 1) วิเคราะห์กระบวนการในการให้บริการและพัฒนากระบวนการที่มีปัญหาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพ 2) สร้างระบบเสริมสร้างข้อมูลและข้อเสนอแนะจากผู้มาปฏิบัติธรรมผ่านระบบออนไลน์ และ3) กำหนดมาตรฐานคุณภาพและบริหารจัดการควบคุม ดูแล บริการให้บรรลุผลที่ตั้งเป้าหมายไว้

1.3 ด้านการบริหารจัดการองค์กร เรียงลำดับสภาพข้อที่น้อยที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ 1) ศูนย์ปฏิบัติธรรมมีสื่ออุปกรณ์ ที่อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติธรรม 2) มีหน่วยงานที่คอยดูแลผู้ปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย ได้เป็นอย่างดี 3) ศูนย์ปฏิบัติธรรมมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ปฏิบัติธรรมผ่านการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีต่างๆ

1.4 ด้านการบริหารจัดการอำนวยความสะดวกและสื่อสาร เรียงลำดับสภาพข้อที่น้อยที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ 1) ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาสื่อสารภายในศูนย์ปฏิบัติธรรม 2) สร้างการร่วมมือและการทำงานร่วมกับกลุ่มและองค์กรอื่นๆ เพื่อสร้างความสามารถในการสื่อสารและแบ่งปันความรู้ร่วมกับเครือข่ายศูนย์ปฏิบัติธรรม และ3) มีการอำนวยความสะดวก ด้านสถานที่ การเดินทาง มีป้ายแนะนำ สถานที่และการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี

1.5 ด้านการบริหารจัดการอาคาร สถานที่ เรียงลำดับสภาพข้อที่น้อยที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ 1) สถานที่ไม่อยู่ห่างไกลชุมชนมากเกินไป 2) สถานที่มีความเหมาะสมด้านอาหาร และ3) อาคารสถานที่ไม่ร้อนไม่หนาวเกินไป บรรยากาศพอเหมาะ

2. รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 องค์กรประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ แนวคิด 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) บุคลากร ด้วยหลักสัปปายะ 7 5) ผลลัพธ์ที่คาดหวัง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 หลักการ แนวคิด ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) ในการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน 5 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการอาคาร สถานที่ 2) ด้านการบริหารจัดการองค์กร 3) ด้านการบริหารจัดการงานบุคคล 4) ด้านการบริหารจัดการอำนวยความสะดวกและสื่อสาร 5) ด้านการบริหารจัดการควบคุม ดูแล บริการ

2.2 วัตถุประสงค์ เพื่อนำไปใช้กับการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการอาคาร สถานที่ 2) ด้านการบริหารจัดการองค์กร 3) ด้านการบริหารจัดการงานบุคคล 4) ด้านการบริหารจัดการอำนวยความสะดวกและสื่อสาร 5) ด้านการบริหารจัดการควบคุม ดูแล บริการ

2.3 เนื้อหา การปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาธรรมฝึกฝนอบรมจิตของตนเอง เพื่อตัดละกิเลส ตัณหาเห็นธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง ตลอดชีวิตตราบเท่าที่เราจะต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสารด้วยจุดมุ่งหมาย คือ พระนิพพาน การปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับ มาตรา 8 ที่ระบุว่า “เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีการพัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง” การศึกษาในทางพระพุทธศาสนามีหลักการศึกษาศิล สมาธิ ปัญญา มีหลักการการปฏิบัติที่ชัดเจนดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น มหาสติปัฏฐานสูตร วินิตวัตถุ นิคัมมสูตร หรือในคัมภีร์ปกรณ์

วิเสสวิสุทธิมรรค จุดประสงค์ก็เพื่อผู้ศึกษาปฏิบัติเกิดปัญญาญาณเห็นแจ้งตามความเป็นจริง ดังมาตรา 22 ระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ”

การจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมในทุกกลุ่มชน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสมาปฏิบัติธรรมและร่วมมือกับองค์กรจัดการปฏิบัติธรรม ดังมาตรา 29 ที่ให้ร่วมมือกับบุคคล ครอบครัว ชุมชนองค์กรชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น การจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการส่งเสริมสนับสนุนวิปัสณาจารย์ ศึกษาปฏิบัติธรรมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองแล้วจะได้เป็นประโยชน์ต่อการสอนการอบรม ดังมาตรา 30 ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนในแต่ละระดับการศึกษา

2.4 บุรณการด้วยหลักสัปปายะ 7 การบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมจึงต้องอาศัยการบูรณาการด้วยหลักสัปปายะ 7 ดังนี้

1) การจัดการอาคารสถานที่ (อาวาสสัปปายะ) มีสถานที่ที่สะอาด ร่มรื่น เยียบสงบ ปราศจากสิ่งรบกวน สถานที่ควรมีอากาศบริสุทธิ์ แสงแดดเพียงพอ และน้ำสะอาด ควรมีต้นไม้ร่มรื่น ดอกไม้สวยงาม และบรรยากาศที่ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น เช่น ห้องน้ำ ห้องครัว ห้องนอน และห้องปฏิบัติธรรม มีความปลอดภัย ปราศจากอันตรายต่างๆ อยู่ใกล้กับชุมชน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเดินทางไปปฏิบัติธรรมได้อย่างสะดวก มีเว็บไซต์หรือสื่อออนไลน์ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถหาข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์ปฏิบัติธรรมได้ง่ายขึ้น มีกิจกรรมต่างๆ เช่น การบรรยายธรรม การเจริญสติ การนั่งสมาธิและกิจกรรมอื่นๆ ที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เรียนรู้และนำความรู้ไปปฏิบัติได้

2) การจัดการสัญจร (โคจรสัปปายะ) ด้วยการปรับการเดินทางให้เอื้อต่อการมาศึกษา เรียนรู้ โดยศูนย์ปฏิบัติธรรมควรตั้งอยู่ในทำเลที่เดินทางสะดวก ใกล้กับแหล่งชุมชนหรือสถานที่สำคัญ เช่น ใกล้สถานีขนส่งสาธารณะ ห้างสรรพสินค้า หรือสถานที่ท่องเที่ยว มีที่จอดรถเพียงพอสำหรับรองรับจำนวนผู้ใช้บริการ มีบริการรถรับส่งจากสถานที่ต่างๆ ไปยังศูนย์ปฏิบัติ มีบริการรถตู้หรือรถโดยสารประจำทางที่วิ่งระหว่างศูนย์ปฏิบัติกับสถานที่ต่างๆ มีเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันสำหรับจองตั๋วโดยสารออนไลน์ มีบริการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการวางแผนการเดินทาง นอกจากนี้ ยังสามารถพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการเดินทางที่สะดวก เช่น การเรียนรู้แบบออนไลน์ (Online Learning) การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) การเรียนรู้แบบระยะไกล (Distance Learning)

3) การจัดการด้านการพักพิง (ภัสสสัปปายะ) มีการจัดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเพื่อ พุดคุย สนทนา จัดให้มีห้องประชุมหรือพื้นที่สำหรับพุดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย และน่าสบายใจ ส่งเสริมให้พนักงานรู้สึกสบายใจที่จะพุดคุยกับผู้อื่น สนับสนุนให้พนักงานช่วยเหลือและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน สร้างวัฒนธรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมและความร่วมมือ

4) การจัดการด้านการอาหาร (โภชนสัปปายะ) มีการจัดการอาหารที่พอดีของ ศูนย์ปฏิบัติธรรม ควรโปรโมทการบริโภคอาหารที่มีคุณค่าโภชนาการที่ดี เช่น ผลไม้, ผัก, ข้าวสุก, และอาหารที่รวดเร็ว มีค่าโภชนาการเพื่อสนับสนุนสุขภาพของผู้มาปฏิบัติธรรม ควรมีรายการอาหารที่ครอบคลุมและหลากหลาย เพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีตัวเลือกที่เหมาะสมตามความต้องการส่วนบุคคล เช่น ต้องการอาหารเจ, ไม่ทานเนื้อ สร้าง

พื้นที่รับประทานอาหารที่เหมาะสม ศูนย์ควรมีพื้นที่ที่ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถรับประทานอาหารอย่างสบาย นี่สามารถเพิ่มความพึงพอใจและสุขภาพที่ดีของผู้ปฏิบัติ ส่งเสริมการเลือกอาหารที่ดี องค์กรควรส่งเสริมการเลือกอาหารที่ดีให้ทุกคนในศูนย์ โดยจัดกิจกรรมหรือค่ายสุขภาพเพื่อส่งเสริมการบริโภคอาหารที่มีคุณค่า โภชนาการ ด้านการจัดการด้านการอาหาร (โภชนาการ) ให้แก่บุคลากรในศูนย์มีผลต่อสุขภาพและผลประโยชน์ของศูนย์ในระยะยาว ควรสนับสนุนและส่งเสริมการบริโภคอาหารที่ดีและสุขภาพให้กับผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีและส่งเสริมสุขภาพและประสิทธิภาพในการปฏิบัติธรรม

5) การจัดการด้านบุคคล (บุคคลสปปายะ) มีวิธีการจัดการด้านบุคคล (บุคคลสปปายะ) ด้วยหลักครูสมาธิกับการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันโดยกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของศูนย์ ปฏิบัติธรรมรูปแบบกิจกรรมที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมจัดขึ้นควรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของศูนย์ปฏิบัติธรรม เช่น หากศูนย์ปฏิบัติธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้คนมีสติปัญญาที่เฉียบแหลม กิจกรรมที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมจัดขึ้นก็ควรเน้นไปที่การเจริญสติและการฝึกสมาธิ กำหนดตารางกิจกรรมที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรมตารางกิจกรรมที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมจัดขึ้นควรชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรม เช่น หากผู้ปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่ทำงานประจำ กิจกรรมที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมจัดขึ้นก็ควรจัดในช่วงวันหยุดหรือช่วงเย็น จัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ศูนย์ปฏิบัติธรรมควรจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างสะดวก จัดหาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านธรรมะวิทยากรที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมจัดหามาควรมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านธรรมะ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เรียนรู้จากวิทยากรที่มีความรู้และประสบการณ์จริง ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมกิจกรรมต่างๆ ที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมจัดขึ้นควรส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติธรรม

6) สภาพแวดล้อม (อตุสปปายะ) มีการปรับปรุงภูมิสภาพแวดล้อม ขั้นตอนแรก คือการกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติ วัตถุประสงค์ควรชัดเจน เฉพาะเจาะจง และวัดได้ ตัวอย่างเช่น วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติอาจรวมถึง พัฒนาอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและย่อยง่ายสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม พัฒนาอาหารที่มีรสชาติอ่อนๆ และปราศจากเนื้อสัตว์สำหรับผู้ปฏิบัติธรรม พัฒนาอาหารที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมและความเชื่อของผู้ปฏิบัติธรรม ขั้นตอนที่สอง คือการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของศูนย์ปฏิบัติ การวิเคราะห์นี้ควรครอบคลุมถึง ทรัพยากรที่มีอยู่ของศูนย์ปฏิบัติ ความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรม แนวโน้มของอาหารสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ขั้นตอนที่สาม คือ การพัฒนาแผนการพัฒนา แผนการพัฒนาควรครอบคลุมถึง กิจกรรมที่จะเกิดขึ้น ระยะเวลาดำเนินการ งบประมาณ ทรัพยากรที่ต้องใช้ ขั้นตอนที่สี่ คือ การดำเนินการตามแผนการพัฒนา สิ่งสำคัญคือต้องติดตามความคืบหน้าของแผนพัฒนาอย่างใกล้ชิด และทำการปรับเปลี่ยนตามความจำเป็น ขั้นตอนที่ห้า คือ การประเมินผลลัพธ์ของการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติ การประเมินผลลัพธ์ควรครอบคลุม วัตถุประสงค์ที่บรรลุได้ ความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติธรรม ผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ปฏิบัติธรรม

7) การกำหนดอากัปกิริยา (อิริยาบถสปปายะ) จัดการเรียนรู้อิริยาบถที่เหมาะสมเน้นการฝึกคนให้ดี มีแผนการพัฒนาควรครอบคลุมถึง กิจกรรมที่จะเกิดขึ้น ระยะเวลาดำเนินการ งบประมาณ ทรัพยากรที่ต้องใช้ ขั้นตอนที่สี่ คือ การดำเนินการตามแผนการพัฒนา สิ่งสำคัญคือต้องติดตามความคืบหน้าของแผนพัฒนาอย่างใกล้ชิด และทำการปรับเปลี่ยนตามความจำเป็น ขั้นตอนที่ห้า คือ การประเมินผลลัพธ์ของการ

พัฒนาการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติ การประเมินผลลัพธ์ครอบคลุม วัตถุประสงค์ที่บรรลุได้ ความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติธรรม ผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ปฏิบัติธรรม

2.5 ผลลัพธ์ที่คาดหวัง 1) สถานที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม เกิดความศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนผู้มาปฏิบัติธรรม 2) ผู้ปฏิบัติธรรมมีความก้าวหน้าในการปฏิบัติเป็นลำดับขั้นตอน 3) มีเป้าหมาย ทิศทาง ความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม วัดผลความสำเร็จได้ และเป็นไปอย่างเหมาะสม 4) ช่วยสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในศูนย์ปฏิบัติธรรม 5) มีระบบการบริหารจัดการบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ 6) สร้างแหล่งเรียนรู้ด้านบุคลากรที่มีคุณภาพ 7) มีเทคโนโลยีในองค์กรที่ทันสมัย สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว 8) สร้างความสบายกาย สบายใจให้กับคนในสังคมไทยและสังคมโลก

3. การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อยพบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเหมาะสม ตามลำดับสามารถนำไปเป็นรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. สภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้ง 5 ด้าน สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการบริหารจัดการอาคาร สถานที่ ด้านการบริหารจัดการอำนวยการและสื่อสาร ด้านการบริหารจัดการองค์กร ด้านการบริหารจัดการควบคุม ดูแล บริหาร และด้านการบริหารจัดการงานบุคคล ตามลำดับสะท้อนให้เห็นว่าศูนย์ควรมีหน่วยบริการสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมให้ได้รับความสะดวกสบาย มีการเตรียมความพร้อมบุคลากรทุกแผนก มีการวิเคราะห์กระบวนการในการให้บริการและพัฒนากระบวนการที่มีปัญหาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพ มีสื่ออุปกรณ์ ที่อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติธรรม ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาสื่อสารภายในศูนย์ปฏิบัติธรรม สถานที่ไม่อยู่ห่างไกลชุมชนมากเกินไป จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของปริญญ์ ทนชัยบุตร (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ที่ศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สรุปผลการศึกษาว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 1. กรอบแนวคิดและหลักการ 2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3. ข้อกำหนด 4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) ขั้นเตรียมความพร้อม 2) ขั้นพัฒนาการคิด ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย คือ การจุดประกาย การรวบรวมความคิด และการประเมินทางเลือก 3) ขั้นปฏิบัติ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อย คือ การสร้างสรรค์ผลงาน และการทบทวน 4) ขั้นประเมิน 5) การเตรียมการสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 6) องค์ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ 7) บทบาทผู้สอนและบทบาทผู้เรียน และงานวิจัยของศรีนทิพย์ สติธิศิลป์ และคณะ (2548) ที่ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดราชโอรสารามด้านการจัดการวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ เมื่อมองจากภาพรวมจะเห็นว่า วัดราชโอรสารามเห็นความสำคัญของการเรียนรู้พระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรว่าเป็นหัวใจของการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาและเพื่อเป็นการพัฒนาตนให้เป็นกัลยาณมิตรที่สมบูรณ์ โดยวัดได้จัดหลักสูตรการเรียนรู้อาจารย์พระปริยัติธรรมให้กับพระภิกษุสามเณรอย่างต่อเนื่อง

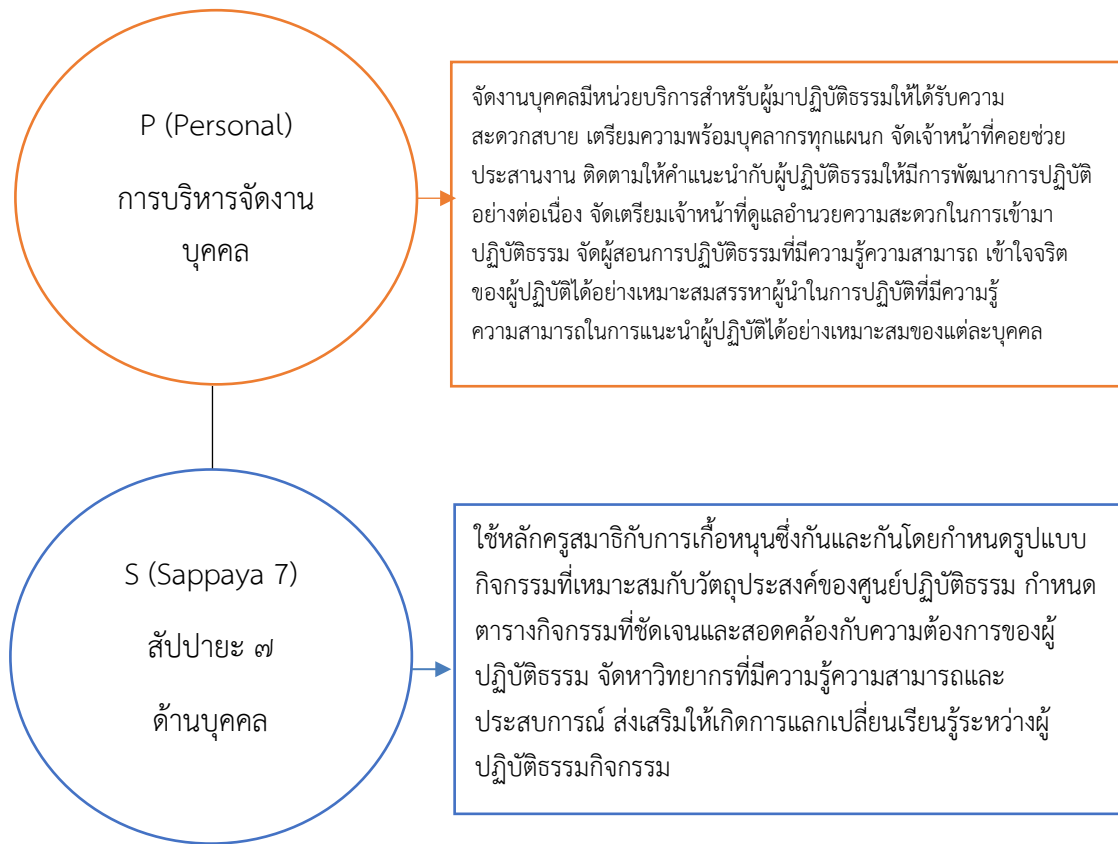
นอกจากนี้ วัดยังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ เช่น โครงการฝึกอบรมพระนักเทศน์การสวดมนต์ประจำวัน และการอบรมพัฒนาจิตใจสำหรับนักเรียน การอบรมพัฒนาจิตใจสำหรับบุคคลทั่วไป โดยท่านเจ้าอาวาสมีนโยบายชัดเจนว่าวัดต้องเป็นสถานที่ให้ความรู้อบรมความประพฤติจริยธรรม คุณธรรมและพัฒนาจิตใจ สำหรับบุคคลที่เข้ามาเรียนรู้จะเห็นได้ว่า วัดราชโอรสารามได้จัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับบุคคลครบทุกกลุ่ม

2. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการแนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหา บูรณาการด้วยหลักสัปปายะ 7 และผลลัพธ์ที่คาดหวัง ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวัฒนสุตานุกุล (2557) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย พบว่า วัดที่จะจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ควรมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างวัดในสมัยพุทธกาลและวัดในปัจจุบันโดยการศึกษาสภาพ การจัดการวัดที่จัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีแล้วและศึกษาจากวัดพัฒนาดีเด่นในปัจจุบัน เพื่อการวางรูปแบบที่เหมาะสมของวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการบริหาร การจัดการ ความรู้ การพัฒนา และแนวคิดสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมวินัย และพุทธวิธีการบริหารดูแล สังคมสงฆ์ปัจจุบันต้องทำวัดให้เป็นอารามให้มีความสัปปายะทั้ง 4 ด้าน คือ เสนาสนสัปปายะ บุคคลสัปปายะ อาหารสัปปายะ และธัมมสัปปายะ ให้มีครบทั้ง 4 ด้าน และงานวิจัยของพระมหาขวัญ ธิรมโน (2553) ที่ผลการวิจัยพบว่า วัดอรุณราชวรารามได้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาใน 2 ส่วนด้วยกัน คือ 1). ประเพณีและวัฒนธรรมโดยทั่วไป เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง ถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายอาหารประจำวัน พระในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นต้น 2) ประเพณีและวัฒนธรรมที่เฉพาะของวัด เช่น กฐินพระราชทานใน กระบวนพยุหยาตราชลมารคซึ่งจัดมาแล้วรวม 16 ครั้ง เทศกาลงานวัดอรุณ พิธีกวนข้าวทิพย์ ตักบาตร ประจำวันพระ เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีและสร้างศรัทธาระหว่างชุมชน หน่วยงาน ต่างๆ และวัด ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมให้อยู่คู่กับวัดอรุณราชวราราม สืบไป

3. การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเหมาะสม ตามลำดับสามารถนำไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิโรจน์ เขมคุณ (ไพโรจน์ เขมจิตโต) (2563) ที่ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ได้แก่ 1) รูปแบบการวางแผน 2) รูปแบบการ จัดการองค์กร 3) รูปแบบการบริหารบุคคล 4) รูปแบบการอำนวยความสะดวก และ 5) รูปแบบการ กำกับดูแล ผลการ ประเมินรูปแบบ พบว่า 1) การวางแผน มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็น ประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) การบริหารองค์กร อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นประโยชน์ อยู่ใน ระดับมาก 3) การบริหารงานบุคคล อยู่ในระดับมาก 4) การอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นไป ได้ อยู่ในระดับมาก และ 5) การกำกับดูแลอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้คือรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ใน เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งผู้วิจัยได้องค์ความรู้ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย “PS”

องค์ความรู้จากการวิจัย “PS” อธิบายดังนี้

P หมายถึง Personal จากผลการวิจัยสภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านการบริหารจัดการงานบุคคลเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นโดยศูนย์ปฏิบัติธรรมควรมีหน่วยบริการสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมให้ได้รับความสะดวกสบาย เตรียมความพร้อมบุคลากรทุกแผนก จัดเจ้าหน้าที่คอยช่วยประสานงานกับผู้ปฏิบัติธรรมให้ได้รับความสะดวก เมื่ออยู่ในสำนักปฏิบัติธรรม ติดตามให้คำแนะนำกับผู้ปฏิบัติธรรมให้มีการพัฒนาการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จัดเตรียมเจ้าหน้าที่ดูแลอำนวยความสะดวก ในการเข้ามาปฏิบัติธรรม จัดผู้สอนการปฏิบัติธรรมที่มีความรู้ความสามารถ เข้าใจจริตของผู้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมสรรหาผู้นำในการปฏิบัติที่มีความรู้ความสามารถในการแนะนำผู้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมของแต่ละบุคคล

S หมายถึง Sappaya 7 ในด้านการจัดการด้านบุคคล (บุคคลสัปายะ) มีวิธีการจัดการด้านบุคคล (บุคคลสัปายะ) ด้วยหลักครูสมาธิกับการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันโดยกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของศูนย์ปฏิบัติธรรมรูปแบบกิจกรรมที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมจัดขึ้นควรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของศูนย์ปฏิบัติธรรม เช่น หากศูนย์ปฏิบัติธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้คนมีสติปัญญาที่เฉียบแหลม กิจกรรมที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมจัดขึ้นก็ควรเน้นไปที่การเจริญสติและการฝึกสมาธิ กำหนดตารางกิจกรรมที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรมตารางกิจกรรมที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมจัดขึ้นควรชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรม เช่น หากผู้ปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่ทำงานประจำ กิจกรรมที่ศูนย์

ปฏิบัติธรรมจัดขึ้นก็ควรจัดในช่วงวันหยุดหรือช่วงเย็น จัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ศูนย์ปฏิบัติธรรมควรจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างสะดวก จัดหาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านธรรมะวิทยากรที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมจัดหามาควรมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านธรรมะ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เรียนรู้จากวิทยากรที่มีความรู้และประสบการณ์จริง ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมกิจกรรมต่างๆ ที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมจัดขึ้นควรส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เรียนรู้จากกันและกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านการบริหารจัดงานบุคคล ศูนย์ปฏิบัติธรรมควรมีการเตรียมความพร้อมบุคลากรทุกแผนกศูนย์ปฏิบัติธรรมควรจัดหน่วยบริการสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมให้ได้รับความสะดวกสบาย

1.2 ด้านการบริหารจัดงานบุคคล ศูนย์ปฏิบัติธรรมควร จัดเจ้าหน้าที่คอยช่วยประสานงานกับผู้ปฏิบัติธรรมให้ได้รับความสะดวก เมื่ออยู่ในสำนักปฏิบัติธรรม ติดตามให้คำแนะนำกับผู้ปฏิบัติธรรมให้มีการพัฒนาการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

1.3 ด้านการบริหารจัดการอาคาร สถานที่ ศูนย์ปฏิบัติธรรมควรจัดสถานที่ไม่อยู่ห่างไกลชุมชนมากเกินไป สถานที่มีความเหมาะสมด้านอาหาร อาคารสถานที่ไม่ร้อนไม่หนาวเกินไป บรรยากาศพอเหมาะ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาการบริหารจัดการหน่วยบริการสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมให้ได้รับความสะดวกสบาย

2.2 ควรศึกษากระบวนการพัฒนาความพร้อมบุคลากรของศูนย์ปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงมหาดไทย. (2564). จำนวนวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. แหล่งที่มา <https://edw.opendata.moi.go.th/dataset/page/602f224159e311fb6c2398c6931fc0c50a6f1e0dbf4c9> สืบค้นเมื่อ 22 ส.ค. 2565.

ปริญญ์ หนันชัยบุตร. (2553). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระครูพัฒนสุตานุกุล. (2557). กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุสิตบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิโรจน์เชมคุณ (ไพโรจน์ เชมจิตโต). (2563). รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 5(5). 13.

- พระมหาขวัญ ธิรมโน. (2553). **วัดอรุณราชวราราม: บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. (2531). วัด: จำเป็นอย่างไรจะต้องมีคู่มือพัฒนา. **จุลสารการท่องเที่ยว**. 7 (1). 74-76.
- ศรินทิพย์ สติรศิลป์ และคณะ. (2548). **รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาของวัดในพระพุทธศาสนากรณีศึกษาวัดราชโอรสารามเขตจอมทองกรุงเทพมหานคร**. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- Apapirom, A. (1978). **Social and Thai Culture**. Bangkok: Bumrungrukulkit Printing.
- Phramaha Suthit Aphakaro. (2011). **The Model and Learning Network of Buddhist Temples Tourism in Thailand**. Bangkok: The Thailand Research Fund.
- Pintamul, P. (2017). Management Corporate Social Responsibility According to the Buddhist Monks of Thailand for Community and Society. **Journal of Arts Management**. 1(2). 119-128.